

GAZİ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK VE
TÜRK SANATI TARİHİ:
TAŞINABİLİR KÜLTÜR OBJELERİ
(ANTİKALAR)*

Anılcan SIÇRAYIK**

F. Nalan TÜRKMEN***

ÖZET

Atatürk'ün Türk sanatı tarihine, müzeler ve taşınmaz eski eserlere yönelik ilgisi ile alakalı bugüne kadar pek çok yayın yapılmıştır. Ancak kendisinin taşınabilir eski kültür objeleri (antikalar) ile ilişkisine dair bir yayın bulunmamaktadır. 19. yüzyıldan itibaren Osmanlı toplumunda dekorasyonun bir unsuru olarak başlayan antika toplama merakı Cumhuriyet döneminde "koleksiyonerliğe" dönüşmüştür. Osmanlı Devleti'nin yayınladığı eski eser nizamnameleri ile yurtdışına eski eser çıkarılmasını önleme çabasına rağmen, sürekli savaşların yaşandığı 1912-1922 yılları arasında Türk el sanatlarının özelliklerinin tespit edilmesinde en önemli görevi üstlenecek taşınabilir Türk kültür objelerinin yurtdışına çıkarılmasının önüne geçilememiştir. Böyle bir dönemde Türkiye'de siyasi anlamda önemli bir dönüşümü gerçekleştiren Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı yıllarında, dönem anlayışına uygun bir biçimde "antika" olarak kabul edilebilecek, en az 100 yıl öncesinde imal edilmiş taşınabilir Türk kültür objeleri ile olan ilişkisi bu makalenin temelini oluşturmaktadır. Gazi'nin yaşadığı mekânlarda bulunan tarihi eserler, bu eserlere bakış açısı ve sahip olduğu antikaların hususiyetlerinin incelendiği bu çalışma ile yeni tespitler ve yeniden değerlendirmeler yapılmış olup, araştırmanın temel kaynaklarını Cumhurbaşkanlığı Arşivi'nden temin edilen ve ilk kez yayınlanan belgeler ile dönemin günlük gazeteleri ve araştırma eserleri oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Atatürk, sanat tarihi, Türk sanatı, koleksiyon, antikalar .

* Araştırma Makalesi. Makalenin geliş tarihi: 07.08.2023 / Kabul tarihi: 11.11.2023

** Müze Araştırmacısı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul / Türkiye, sicrayik@gmail.com, (ORCID ID: 0000-0002-8922-200X).

*** Prof. Dr., Marmara Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, İstanbul / Türkiye, nalan.turkmen@marmara.edu.tr, (ORCID ID: 0000-0003-2033-3710).

Giriş

İnsanoğlunun kendinden önce yaşayan medeniyetlere dair merakını giderme vesilesi olarak “elle tutulabilir şeyler”e sahip olma arzusu Eski Çağ Mezopotamya uygarlıklarına kadar uzanmaktadır.¹ Eski eserleri bir “koleksiyonerlik” mahiyetinde toplama ilgisi ise Avrupa’da Orta Çağ’ın sonlarında zenginliğin artması ile kendini göstermiş, önce soylular daha sonra zengin burjuva aileler arasında artarak devam etmiştir. Tarihî eser koleksiyonerliği özellikle 16. yüzyılda İtalya’da soylular arasında gerçek hüviyetine kavuşmuş, 17. yüzyılda İngiltere, Fransa ve Felemenk ülkelerinde de yaygınlaşmıştır.

Osmanlı toplumuna baktığımızda ise erken dönemlerden imparatorluğun dağılmasına kadar genellikle dinî hüviyete sahip kişilere ait eşyaların “kutsal emanet” olarak biriktirilip korunduğu görülmektedir. Bunun haricinde Fatih döneminden itibaren padişahların günlük hayatlarında kullandıkları eşyaların bir kısmının hatıra olarak sarayda itina ile saklandığı bilinmektedir. Saray haricinde Osmanlı toplumunun taşınabilir tarihî eserlere ilgisini tespit edebilmek için şeriyye sicilleri üzerinde yaptığımız incelemede “antika”² objelere bu isimle rastlanılmazken kimi zaman Milas gibi yerleşimin Antik Çağ’a kadar devam ettiği beldelerde, nispeten geç diyebileceğimiz, 1869-1878 tarihleri arasındaki bazı tereke kayıtlarında “antika yüzük”ler karşımıza çıkmaktadır.³ 19. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı metropollerinde eski eser toplama ve koleksiyon oluşturma merakı ciddiyet kazanmış ve kullanılmış ikinci el eşyadan farklı olarak antika satan dükkânlar açılmaya başlanmıştır. Keza ilk antika satış mağazası 1855 yılında İstanbul’da İtalyan asıllı Antoine Brimo tarafından açılmıştır.⁴ 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren özellikle

¹ Barış Şenol, *Türkiye’de Arkeolojik Eser Koleksiyonculuğu*, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2021, s. 66.

² Makale boyunca antika kavramı “üretilmesinin üzerinden en az yüzyıl geçmiş sanat yahut kullanım eseri” anlamında kullanılmıştır.

³ Fatma Aytamur Tekin, *1869-1878 Yılları Arasındaki Tereke Kayıtlarına Göre Milas’ta Sosyo-Ekonomik Hayat*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Muğla 2020, s. 51.

⁴ Süleyman Özkan, “Osmanlı Devleti’nde Eski Eser Koleksiyonculuğu”, *Tarih İncelemeleri Dergisi* S. 19/2 (Haziran 2004), s. 68. Uzun süre antikacılık yaptığı anlaşılan Brimo’nun 1893 yılında British Museum’a bir Memluk camı sattığı

idarede görev alan, zengin aileler evlerini Avrupa ve Türk antikalari ile süslemeye başlamıştır. Ancak burada henüz devletin kontrolü altında bir koleksiyonculuktan söz etmek mümkün değildir. Eser veya eşyalar daha çok belirli bir beğeniye göre, yerleştirildiği konutun zengin görünmesi için satın alınmaktadır.⁵

Klasik dönemde eski kitap ve antika eşya olarak ikiye ayırabileceğimiz eski eser satışlarının İstanbul'daki merkezi Kapalıçarşı iken 19. yüzyılda Beyoğlu'nda Tepebaşı ve Asmalımescit ön plana çıkmıştır.⁶ 1874 yılında kabul edilen Âsâr-ı Afika Nizamnâmesi ile antika satışları ilk kez yasal olarak da gündeme gelmiş ve satışlar üzerinden alınacak %5 verginin Müze-i Hümayun'a aktarılmasına karar verilmiştir.⁷ Comondo ailesi, Halil Şerif Paşa (1831-1879) gibi isimler bu devrin önemli çağdaş sanat ve antika koleksiyonerlerine örnek olarak verilebilir.⁸ Dönemin bir diğer koleksiyon sahibi siması ise Mustafa Fazıl Paşa'dır (1830-1875). Özellikle Sultan Abdülaziz döneminde önemli devlet görevleri üstlenen Mustafa Fazıl Paşa, Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın torunu olması hasebiyle önemli bir maddi servete de sahipti. Paşa'nın vefatının ardından borçlarının ödenebilmesi için terekesi satılmaya başlanmış, sadece 2000'den fazla kitabın bulunduğu kütüphanesi için biçilen değer 12000 altını geçmiştir. Terekenin antika kısmında ise mushaf-ı şerifler, kıymetli yazma eserler, tablolar, goblen halılar, Saksonya porseleni sofrta takımları, altın ve gümüş başta olmak üzere yeşim, nefes gibi birçok madenden yapılmış antika eşyanın yanı sıra Fransa kralı XIV. Louis'nin (1643-1715) saat takımı ile avizeleri ve yine kral Louis Philip'in (1830-1848) Mustafa Fazıl Paşa'nın dedesi Kavalalı Mehmed Ali Paşa'ya hediye etmiş olduğu "necefkârî gayet musanna" nargile satışa çıkarılmıştır. Gazetelerde mezattan önce Paşa'nın Bozdoğan Kemerli civarındaki konaklarında "daire-i mezbûrenin alabildiği kadar âsâr-ı nefes ve saire"yi görmek ve incelemek isteyenler için özel biletler hazırlanıp

görülmektedir. Bkz. https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_1893-1205-1 (Erişim Tarihi: 28.03.2023).

⁵ Süleyman Özkan, *a.g.m.*, s.68.

⁶ Rifat N. Bali, *Türkiye'de Antikacılar, Koleksiyonerler ve Müzayedeler (1929-1980): Haberler-Yazılar*, Libra Kitap, İstanbul 2021, s. 28.

⁷ Nurettin Can, *Eski Eserler ve Müzeler ile İlgili Kanun Nizamname ve Emirler*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1948. s. 5.

⁸ Rifat N. Bali, *a.g.e.*, s. 39.

gönderildiğinin zikredilmesi dönemi içerisinde oldukça ilginç bir gelişmedir.⁹

20. yüzyıl dönümü ile birlikte antika satışlarının arttığı ve ciddi manada koleksiyoner diyebileceğimiz antika meraklılarının sayısında da önemli bir artış olduğu görülmektedir. Örnek olarak Kalust Gülbenkyan (1869-1955) bir müze oluşturabilecek antika koleksiyonu ile bu devrin önemli eski eser toplayıcılarından biridir.¹⁰ 1906 yılına gelindiğinde yeni kabul edilen Âsâr-ı Atıka Nizamnâmesi ile eski eser ticareti kayıt altına alınmaya çalışılmış, hükümetten habersiz ticaret yapmak yasaklanarak karara uymayanlara para cezası hükmü getirilmiştir. Antika ticaretinin ruhsatnameye bağlandığı bu nizamnâme ile yurt dışına eser çıkarmanın yasak olduğu bir kez daha teyit edilmiştir.¹¹ Bu yönetmelik incelediğimiz Atatürk döneminde de yürürlükte bulunması açısından öneme sahiptir.

Nizamnâme ile antika satışı ruhsata bağlanmasına rağmen gazetelerde yer alan bazı haberlerden ruhsatsız antika satışlarının devam ettiği ve polis marifetiyle durumun takip edilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Örneğin; 1910 yılında Galata'da Panayot'un kahvesinde oturan Bolulu Kazım isminde bir kişinin perdeler başta olmak üzere birtakım antikaları sattığı görülmüş zabıtaca duruma müdahale edilerek gözaltına alınmıştır.¹² Yine bu dönemde mühim bir gelişme olarak Kapalıçarşı'daki Sandal Bedesteni'nin yeniden düzenlenerek bir mezat salonu haline getirilmesi zikredilebilir. Cemil Paşa'nın (Topuzlu) Şehreminliği döneminde (1912-1914) yapılan bu düzenleme ile Sandal Bedesteni sık sık denetlenerek



Fotoğraf 1. "Antika eşyası olanlara".

Kaynak: *İkdam*, 24.10.1920.

⁹ *Basiret*, 24.02.1876.

¹⁰ Detaylı bilgi için bkz. T. Sitare Bakır, *İznik Çinileri ve Gülbenkyan Koleksiyonu*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999.

¹¹ Nurettin Can, *a.g.e.*, s. 76.

¹² *Yeni Gazete*, 05.01.1910.

belediye vergisine tabi yasal eski eser ticareti merkezi haline dönüşmüştür.¹³ Osmanlı Devleti'nin 1869 yılında yayımladığı ilk eski eser nizamnâmesinden itibaren yurtdışına eski eser çıkarılmasını önleme çabasına rağmen, coğrafyasında sürekli savaşların yaşandığı 1912-1922 yılları arasında bu durumun çok da önüne geçilemediği görülmektedir. Nitekim 1920 yılında başkent İstanbul'da, en çok satan gazetelerden biri olan *İkdam*'da "Antika Eşyası Olanlara" başlığıyla, elinde eski eser bulunan vatandaşlara, antikalarını Avrupa'dan gelen bir müsteşrike satmaları için aleni bir davet ilanı yayımlanmıştır.¹⁴ (Fotoğraf 1).

1921 yılında İstanbul Hükümeti tarafından hazırlanan ancak yürürlüğe giremeyen "Âsâr-ı Atîka Kanunu" taslağı cumhuriyetin hemen öncesindeki antika satışlarının daha ciddi surette kayıt altına alınmasını isteyen bir zihniyeti göstermesi açısından önemlidir. Kanunlaşmayan taslağın 31. maddesinde yine ruhsatsız eski eser ticaretinin yasak olduğu, buna uymayanlara para ve hapis cezası verilerek ellerinde bulunan eserlere müze tarafından el konulacağı bildirilir. 32. maddede antika ticareti yapacakların ruhsatname almasına dair hükümler düzenlenir, 33. madde ise antikacıların sattıkları eşyanın kayıtlarının tutulacağı bir defter bulundurma zorunluluğu ile dükkânların Müze-i Hümayun tarafından teftişine dair yeni hükümler ortaya koymaktadır.¹⁵ Cumhuriyete geçiş sürecinde eski eser biriktirmede bir diğer önemli adım da saltanatın kaldırılması ve hilafetin ilgası ile Osmanlı hanedanına mensup kişilerin yurt dışına çıkartılması sırasında yaşanmış, aile fertleri ellerinde bulunan antikaları yok pahasına satmışlardır.¹⁶ Şüphesiz bu satışlar da antika meraklılarının koleksiyonlarını zenginleştirmiştir.

¹³ Cemil Topuzlu, *İstibdat Meşrutiyet Cumhuriyet Devirlerinde 80 Yıllık Hatıralarım*, Yay. Haz. Aykut Kazancıgil-Hüsrev Hatemi, Arma Yayınları, İstanbul 1994, s. 187.

¹⁴ *İkdam*, 24.10.1920. "Antika Eşyası Olanlara: Hattatın-i Osmaniy'e'den İsmail Zühdü, Râkım, Yesâri, Mahmud Celaleddin ve Hafız Osman, Kütahyalı Mustafa, Kazasker Mustafa İzzet Efendilerin el yazı levhaları, mushaf-ı serif vesair kasâ'idi ile Saksonya porselen, çini, halı, tahtadan oyma masnuat gibi antika şeyleri Avrupa'dan gelen bir müsteşrik satın almakta olduğundan bu gibi eşyası olanlar her hafta pazar günleri saat 14.00'e kadar Bayezid'de Bakırcılar'da kâin hizmet-i umumiye müessesâtı merkezi umumîmize getirmeleri ilan olunur. Müsteşrik-i mumailayhin işbu muayyen saatlerde müessesemizde tercümanı vardır."

¹⁵ Halit Çal, "Osmanlı Devleti'nde Âsâr-ı Atîka Nizamnâmeleri" *Vakıflar Dergisi*, S. 26 (1997), s. 399.

¹⁶ Bu satışlardan detaylı örnekler için bkz. Rifat N. Bali, *a.g.e.*, s. 227-235.

Yeni Cumhuriyet rejimiyle birlikte, müzeler, kazılar ve eski eserler hakkında pek çok gelişme yaşanmasına rağmen yasal düzenlemelerde yenilik yapılması sınırlı kalmış, 1906 tarihli Âsâr-ı Atîka Nizamnamesi yürürlüğüne devam etmiştir. 1928 yılında antikacılara yönelik bir genelge ile nizamname kapsamında verilen ruhsatnamenin şartnamesinde bir değişiklik yapılarak antikacıların her ne surette olursa olsun ellerine geçen antikalara önce müzelere satmalarını, eğer müzeler satın almaz ise ticaretinin yapılmasının serbest bırakılmasını da içeren bir dizi karar alınmıştır.¹⁷ Yasal olarak getirilen bu şartın gerçekte ne kadar uygulanabildiği ise tartışmalıdır.

Cumhuriyet modernleşmesinin zaman zaman eski eserlere bakışının sertleştiği de bir gerçektir. *Ulus* gazetesinde “G.A.” imzasıyla “Hayat ve Sıhhat” köşesinde “Koleksiyon Merakı” başlığıyla yayımlanan yazı bu bakış açısının güzel bir örneğidir. Yazıda koleksiyon ve biriktirme merakı bir hastalık olarak addedilerek “...hekimlerden bazıları koleksiyon meraklılarını iki kısma ayırırlar: bir kısmı akılları başlarında olanlar, bir kısmı da az çok çatlak olanlar. Bence koleksiyon merakı daima bir ruh hastalığıdır; yalnız kelebek koleksiyonları, nebatat koleksiyonları yapan ilim adamlarını istisna etmek şartı ile...” ifadelerine yer verilmiştir.¹⁸

Ancak zikredilen bu düşünce tarzına rağmen Atatürk’ün Cumhurbaşkanı bulunduğu cumhuriyetin ilk on beş yılında, sınırları belirli bir çerçevede dâhilinde belirlenmiş antika koleksiyonu sahipleri görülmeye başlanmıştır. Bu isimlerden biri mobilya tasarımcısı Selahattin Refik Sırmalı’dır. (1889-1975) Sırmalı, kendisine ait Art Deco çağdaş mobilya tasarımları ve Avrupa’dan mobilya ithalatının yanı sıra zengin antika koleksiyonuna sahip bir “koleksiyoner”dir.¹⁹ Çin ve Kütahya üretimi kahve fincanları başta

¹⁷ Boğaziçi Üniversitesi Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi Dijital Arşivi-Aziz Ogan Koleksiyonu OGNIZM0202706, (t.y). OGNIZM0202708 (1928)

¹⁸ G. A., “Kolleksiyon Merakı”, *Ulus*, 28.03.1938, s. 5.

¹⁹ Sırmalı’nın koleksiyonerlik merakı için bkz. Rifat N. Bali, *Türkiye’de Antikacılar, Koleksiyonerler ve Müzayedeler (1929-1980): Haberler-Yazılar*, Libra Kitap, İstanbul 2021, s. 125-150.

olmak üzere, kıymetli fincan zarfları, gümüş tepsiler, tekerlekli kahve cezveleri, el değirmenleri, stil ve stil örtüleri ile ciddi bir “kahve koleksiyonu” bulunan Sırmalı'nın bu merakı gazetelere “S. Refik'in Kahve Fincanı Müzesinde” başlığı ile haber dahi olmuştur.²⁰ Türk Ocakları'nın başkanlığı ile bir dönem Maarif Vekilliği ve Elçilik de yapmış olan Hamdullah Suphi Tanrıöver de dönemin önemli koleksiyonerlerinden biridir. Darülfünunda bir dönem Türk Sanatı üzerine dersler de veren Hamdullah Suphi'nin cam, billur ve çini başta olmak üzere Türk-İslam eserlerinden oluşan bir koleksiyona sahip olduğu bilinmektedir.²¹

Dönemin antikalara düşkün bir diğer ismi de Misbah Muhayyeş (ö.1954)'dir. Pera Palas Oteli'nin sahibi olan Muhayyeş, kendisine ait 500'ün üzerindeki kıymetli antikanın ölümünden sonra Topkapı Sarayı Müzesi'ne verilmesini vasiyet etmiştir.²² Yine Atatürk'ün sofradaşlarından



Fotoğraf 2. “İnce zevkli bir antika meraklısı” olarak anılan Salah Cimcoz (ayakta duran) çoğunluğu Avrupa menşeli antikaları arasında röportaj veriyor.

Kaynak: *Yedigün*, 04.09.1935.

²⁰ *Tan*, 02.07.1937.

²¹ Rifat N. Bali, *a.g.e.*, s. 44-47.

²² Topkapı Sarayı Müzesi envanter kayıtları.

İstanbul Milletvekili Salah Cimcoz (1875-1947) devrin önemli koleksiyon sahiplerinden biridir. Kendisi ile röportaj yapan Yedigün Dergisi, Cimcoz'u "ince zevkli bir antika meraklısı" olarak tanıtmıştır.²³ (Fotoğraf 2). Bu dönemde çok fazla dikkati çekmeyen bir diğer koleksiyoner ise Avukat Mehmet Talat Gönensay'dır. (1878-1963).²⁴ Kalamış'taki köşkü tekstiller, Çin ve Avrupa porselenleri, halı ve camlar ile bir müze görünümünde olan Mehmet Talat Bey'in, Çin porselenlerini tasnif edebilecek kadar ihtisas sahibi olması ayrıca dikkate değerdir. Nitekim *Tan* gazetesine verdiği röportajda kendisini tanıtırken "Mütehassis ve alışkan bir göz, hususiyetleri derhal fark eder. Bir bakışta Yung [Yuan] devri malı mıdır, Ming devrinin mahsulü müdür anlar" ifadelerini kullanmıştır.²⁵ Atatürk devrinde sadece Türk devlet adamlarının değil yabancı elçiliklerin de eski eser topladıkları anlaşılmaktadır. Örneğin İsviçre'nin İstanbul Başkonsolosluğu'nda çok yüksek maddi değere sahip tarihi halılar bulunmakta olup bunlardan iki tanesi 17. yüzyıl Kula üretimidir.²⁶

Zikredilen örneklerden anlaşılacağı üzere 20. yüzyılın başlarında Türkiye'de taşınır eski eser (antika) toplayarak "koleksiyoner" olma vasfı kazanmak henüz kurumsal bir nitelik kazanmamış olup, münferit kişiler tarafından yürütülmüştür. Bu kurumsallaşma ve denetim noksanlığına, Türk sanatının hususiyetlerini tespit etmeye yarayacak sanat eserleri hakkında bilgi ve yayın azlığı ile ekonomik koşullar da eklenince Türk el sanatlarının özelliklerinin tespit edilmesinde en önemli görevi üstlenecek olan taşınabilir Türk kültür objelerinin ihmal edilmesi ve çoğunlukla yurtdışına kaçırılması sonucu doğmuştur. Böyle bir dönemde Türkiye'de siyasi anlamda önemli bir dönüşümü gerçekleştiren Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün, Türk sanatının mahiyetinin doğru anlaşılması üzerine yaptığı çalışmaları ve desteği bugüne kadar yeterince ele alınmamış bir konudur.²⁷ Sosyal bilimlere bir bilim adamı seviyesinde merakı olan Gazi'nin, Türk

²³ Yedigün, 04.09.1935. Röportaja yakın dostu sanat tarihçisi Celal Esad Arseven'in de eşlik etmesi dikkate değerdir.

²⁴ Rifat N. Bali, *a.g.e.*, s. 58-66.

²⁵ *Tan*, 23.07.1937.

²⁶ Halılar çalınması vasıtası ile gündem olmuştur. Bkz. *Cumhuriyet*, 05.07.1936.

²⁷ Bkz. Anılcan Sıçrayık, F. Nalân Türkmen, "Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Sanatı Tarihi: Teorik Çalışmaları ve Araştırmacılarla Temasları", *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 9 (2022), s. 329-364.

sanatı sahasına olan ilgisi, okuma ve not olarak çalışma faaliyetlerinin yanı sıra müze ziyaretleri ile buralarda yaptığı eser incelemeleri vasıtasıyla da ortaya çıkmaktadır.²⁸ Bu çalışmada Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı yıllarında, dönem anlayışına uygun olarak "antika" olarak kabul edilebilecek, imal edilmişinin üzerinden en az 100 yıl geçmiş taşınabilir Türk kültür objeleri ile olan ilişkisi ele alınacaktır. Şüphesiz Gazi'nin mobilyadan resime, mimariden heykele kadar kendi çağındaki sanatlara olan desteği ve ilgisi ayrı çalışmaların konusunu teşkil etmekte olup, çağdaş sanatlara olan ilgisi ayrı ayrı makaleler ile ele alınması planlanmaktadır.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk Ve Taşınır Eski Eserler

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk tarihine ve taşınmaz eski eserlere yönelik ilgisi ile alakalı bugüne kadar yapılan pek çok yayına rağmen, yukarıda örnekleri ile gösterildiği üzere o dönemde dünyada ve Türkiye'de pek çok önde gelen şahsiyetin aksine -sahip olduğu imkânlar da göz önüne alındığında- bir antika koleksiyonuna sahip olmaması oldukça düşündürücüdür. Bilindiği üzere Atatürk, 5 Eylül 1938 tarihinde hazırladığı vasiyetinde "Malik olduğu bütün nuket ve hisse senetleriyle Çankaya'daki menkul ve gayrimenkul emvalini" yasal mirasçısı olan kız kardeşi Makbule Hanım'a değil belirli şartlarla Cumhuriyet Halk Partisi'ne bırakmıştır.²⁹ Ankara 3. Sulh Hukuk Hâkimliğince vefatının ardından açılan vasiyetnameyi yasal mirasçısı olan Makbule Hanım da 16 Aralık 1938'de kabul etmiş³⁰, Gazi'nin ikametgâhı olan Çankaya Köşkü'nün tüm mekânları olduğu gibi kilit altına alınarak tereke sayımı yapılmıştır.³¹ Vefatının ardından yapılan bu tereke sayımı listelerinde odalara dağılmış vaziyette bulunan tablo, heykel gibi çağdaş sanatçılar tarafından yapılmış pek çok sanat eserinin yanı sıra dört grup eski eser dikkati çekmektedir. Bunlardan ilki Milli Saraylar İdaresi'nden

²⁸ Bkz. Anılcan Sıçrayık, F. Nalân Türkmen, "Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Sanatı Tarihi: Tetkik Gezileri ve Eser İncelemeleri", *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 10, Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı, (Ekim 2023) s. 168-202.

²⁹ *Atatürk Terekesi: Atatürk'ün Doğumunun 125. Yılı Anısına*, Cumhurbaşkanlığı, Ankara 2006, s. 313.

³⁰ *Cumhuriyet*, 17.12.1938.

³¹ Bu sayımın dökümü, eşyanın tasnifi ve sonraki serencamı için bkz. *Atatürk Terekesi: Atatürk'ün Doğumunun 125. Yılı Anısına*, Cumhurbaşkanlığı, Ankara 2006.

Cumhurbaşkanlığı'na devredilen günlük kullanım objeleridir. Milli Mücadele'nin ardından fakir Ankara'da yeni kurulan devletin meclis, bakanlıklar, müsteşarlıklar gibi müesseselerine ait mekânların tefrişinde olduğu gibi Cumhurbaşkanlığı'na ait mekânların tefrişi için de Milli Saraylar Müdürlüğü'ne bağlı saraylardan eşya nakledildiği görülmektedir.³² Fakat bunlar genellikle 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başında yani konu edindiğimiz tarihten -ancak 20-30 yıl önce imal edilmiş- zarif kullanım eşyalarıdır ve dönemin zihniyetine ve hukukuna göre tarihi eser olarak kabul edilmemektedir.³³

Ancak Çankaya koleksiyonuna dâhil edilen bu saray objeleri arasında bir dizi kullanım eşyası “antika” olarak zikredilmeye değerdir. Bunlardan ilki Osmanlı Sarayı için özel üretildiği düşünülen bir grup saattir. Gruba dâhil ilk eser 394 demirbaş numaralı 1790-1820 yılları arasına tarihlendirilen Fransız yapımı masa saatidir. Saatin, sadece bilye ağırlığı ile hiç kurulmadan 3



Fotoğraf 3. 394 demirbaş numaralı 1790-1820 yılları arasına tarihlendirilen Fransız yapımı masa saati.

Kaynak: *Cumhurbaşkanlığı Tarihi 1923-2005*, Cumhurbaşkanlığı, Ankara 2006, s. 517.

³² Nakillere ait belgeler için bkz. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-18-1-1/14-37-3 (10.06.1925); BCA, 30-18-1-1/26-63-11 (20.11.1927); BCA, 30-18-1-2/2-15-22 (13.02.1929); BCA, 30-18-1-2/28-37-16 (17.05.1932); BCA, 30-18-1-2/34-14-19 (04.03.1933); Murat Bardakçı, *Reddimiras*, Turkuvaz Kitap, İstanbul 2023, s. 197-198.

³³ Dönemin eski eser anlayışı için bkz. Anılcan Sıçrayık, *İstanbul'da Eski Eser Tahribi (1908-1938)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, s. 9-13.

güne yakın çalışması eseri özel kılmaktadır. Eserin zarfı ise genel olarak dört ayaklı, kristal camlı, pirinç gövdeli olup üzerinde pirinç aslan figürü bulunmaktadır. Ayrıca saatin iki kadranı olup bunlardan biri saat diğeri ise barometre olarak tasarlanmıştır.³⁴ (Fotoğraf 3). Saatlerden ikincisi ise 109 demirbaş numaralı 1800 tarihli Fransız yapımı olup pirinç gövde üzerine mine işlemelidir. Aynı boyutta çift kadran bulunan saatte yine bir barometre yer almaktadır.³⁵ Dolmabahçe Sarayı'ndan nakledilen 1863 tarihli, Robert Garrard II (1793-1881) usta damgalı İngiliz yapımı ince işçilikli gümüş saat ise bu grubun üçüncü eseridir.³⁶ (Fotoğraf 4).

Bir diğer gümüş kullanım eşyasının ise oldukça ilginç bir hikâyesi vardır: Osmanlı modernleşmesinin keskinleştiği Sultan II. Mahmud döneminde büyük ziyafetlerde kullanılabilen üzere Fransız gümüş markası Odio'ta Sultanın özel arması ve tuğrasını taşıyan yaklaşık 8000 parçadan oluşan, bazı parçaları altın kaplamalı bir gümüş yemek takımı sipariş edilmiştir.³⁷ Devlet müessesinin Dolmabahçe Sarayı'na taşınmasının ardından büyük davetlerde kullanılmak üzere zaman zaman emaneten Topkapı Sarayı'ndan çıkarılarak manda arabaları ile Dolmabahçe'ye nakledilen bu takım, işlevinin tamamlanmasının ardından yeniden Topkapı Sarayı hazinesine iade edilmiştir. Halid Ziya Uşaklıgil'in kaydettiğine göre, mabeyn başkâtibi olduğu Sultan Reşad zamanında dahi Dolmabahçe'deki ziyafetlerde kullanılan, "on iki düzine misafire bir küçük çatal bile yikanmaksızın sekiz türlü yemek servis edilebilen" bu takımın³⁸ bazı parçaları sonraki yıllarda devletin yeni merkezi olan Çankaya Köşkü'ne nakledilmiştir. Üzerinde Sultan II. Mahmud'un tuğrasının yer aldığı bu gümüş takım³⁹ Cumhuriyet hükümeti tarafından özellikle yabancı devlet

³⁴ *Cumhurbaşkanlığı Tarihi 1923-2005*, Cumhurbaşkanlığı, Ankara 2006, s. 517.

³⁵ *A.g.e.*, s. 518.

³⁶ *Çankaya'nın Hazinesi: Köşk Koleksiyonundan Seçme Eserler*, Cumhurbaşkanlığı Yayınları, Ankara 2014, s. 156.

³⁷ *a.g.e.*, s. 136.

³⁸ Halid Ziya Uşaklıgil, *Saray ve Ötesi*, İnkılap ve Aka, İstanbul 1965, s. 194-195.

³⁹ Köşk koleksiyonunda GMK (Gazi Mustafa Kemal) insiyallli yemek takımları da bulunmakla birlikte, devrim yıllarında yabancı konukların ağırlandığı büyük diplomatik davetlerde masada Sultan II. Mahmud tuğralı yemek takımının kullanılması, 1927 yılında kabul edilen 1057 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Dâhilinde Bulunan Bi'l-Umûm Mebâni-i Resmîye ve Millîye Üzerindeki Tuğrâ ve Medhiyelerin

başkanlarının ağırlandığı resmî davetlerde 2003 yılına kadar kullanılmış daha sonra koleksiyonun büyük kısmı Milli Saraylar İdaresi'ne devredilmiştir.⁴⁰ (Fotoğraf 6-7). Devlet geleneğine uygun olarak bu nevi kıymetli sofrta takımları çeşitli zamanlarda Milli Saraylar İdaresi'nden Çankaya Köşkü'ne sayılarak verilmiş ve yine sayılarak teslim alınmıştır.⁴¹



Fotoğraf 6-7: (Sol Sağına) Çankaya Köşkü, Milli Saraylar İdaresi tarafından 2003 yılında İngiliz Yapımı Gümüş Saat, 14. yüzyılın İlk Yarısına Ait Çin Porseleni Seladon Tabak, II. Mahmud Dönemine Ait Gümüş Yemek Takımından Çorbalık, Mezkur Yemek Takımında Padişah Arması ve Tuğrası.

Kaynak: *Çankaya'nın Hazineseri: Köşk Koleksiyonundan Seçme Eserler*, Cumhurbaşkanlığı Yayınları, Ankara 2014, s. 47-149-150-156.

Kaldırılması Hakkında Kanun" da dikkate alındığında son derece ilginç bir durumu açığa çıkarmaktadır. Murat Bardakçı, yine köşkte kullanılan Sultan Abdülaziz dönemine ait bir gümüş yemek takımı üzerindeki tuğra ve armaların 1925 yılında bir gümüş ustasına sildirilmesine dair belgeleri yayımlamıştır. Bkz. Murat Bardakçı, *a.g.e.*, s. 198, 258, 259. Ancak II. Mahmud dönemi yemek takımının üzerindeki tuğralar bugün köşk koleksiyonunda olan parçaların üzerinde halen bulunmaktadır. Bkz. Fotoğraf 7.

⁴⁰ *Çankaya'nın Hazineseri: Köşk Koleksiyonundan Seçme Eserler*, s. 137. Haldun Derin hatıralarında bu yemek takımının Tevfik Rüştü Aras'ın kızı Emel Hanım ile dönemin Hariciye memurlarından Fatin Rüştü Zorlu'nun Dolmabahçe Sarayı'ndaki düğünlerinde de kullanıldığını aktarır. Bkz. Haldun Derin, *Çankaya Özel Kalemimi Anımsarken 1933-1951*, yay. haz. Cemil Koçak, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1995, s. 78.

⁴¹ Ünal Karıncalı, *Cumhurbaşkanlığı Makamı Olarak Dolmabahçe Sarayı ve Atatürk*, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, İstanbul 2011, s.36.

Çankaya Köşkü Müzesi envanterinde ve tereke kayıtlarında yine kullanım grubunda zikredebileceğimiz pek çok halıya rastlanmakta birlikte bunlar genellikle 19. ve 20. yüzyıla tarihlenen eserlerdir.⁴² Ancak bilhassa Gazi'ye hediye olarak gelen bazı halıların desen ve kompozisyon özellikleri bakımından 19. yüzyıldan daha önceki devirlere ait olabileceği düşünülmekle birlikte kesin bir değerlendirme yapılabilmesi için halılar üzerinde iplik, boyar madde ve düğüm analizleri başta olmak üzere çeşitli teknik incelemeler yapılması gerekmektedir.

Zikredilen tereke sayımında yer alan ikinci eski eser grubu ise dekoratif amaçlı kullanılan Çin ve Japon porselenleridir. Tereke sayımının yapıldığı yıllarda Türkiye'de sanat tarihi uzmanlığı son derece sınırlı bulunduğundan eşyaların bazılarının eski eser olduğu sonradan anlaşılmıştır.⁴³ Tereke sayımında tarihî kıymeti belirtilmeyen ve sadece "tabak", "vazo" gibi isimlerle zikredilen Uzakdoğu porselenleri arasında en dikkat çekici olanları Çin'in Zhejiang eyaletinde bulunan Longquan atölyelerinde üretilmiş üç adet seladon tabaktır. (Fotoğraf 5). İki Yuan Hanedanı (1279-1368) döneminde 14. yüzyılın ilk yarısına, biri Ming Hanedanı (1368-1644) döneminde 14. yüzyıl sonu ve 15. yüzyıl başına tarihlendirilen tabakların köşke gelişi hakkında herhangi bir bilginiz yoktur.⁴⁴ Seladonların yanı sıra koleksiyonda bir adet Çin üretimi Qing Hanedanı Kangshi dönemi (1662-1722) başı tabak⁴⁵, bir

⁴² *Atatürk'ten Kültürel Miras: Çankaya Köşkü'nün Halıları*, Cumhurbaşkanlığı Yayını, Ankara 2006.

⁴³ Bkz. *Çankaya'nın Hazineleri: Köşk Koleksiyonundan Seçme Eserler*, Cumhurbaşkanlığı Yayınları, Ankara 2014. Çankaya Köşkü Koleksiyonu'nda yer alan bazı eserler hala araştırma ve incelenmeye muhtaçtır. Örneğin tereke kayıtlarında genellikle hatıraların sergilendiği bir mekân olarak karşımıza çıkan *resim salonunda* birinci vitrin içerisinde 642. numarada sayılan "Zarflı, yeşil, zarfı altın suyuna batırılmış gümüş fincan" yer almaktadır. Bkz. *Atatürk Terekesi: Atatürk'ün Doğumunun 125. Yılı Anısına*, s. 184. Bu zarflı fincanın da antika olması muhtemeldir. Atatürk'e ait antikaları tespit edebilmek için Anıtkabir Müzesi ile Çankaya Köşkü Müzesi'ne tarafımızdan başvuruda bulunulduysa da olumlu bir cevap alınamamıştır.

⁴⁴ *Atatürk Terekesi*, s. 46-48. Bu kadar erken tarihli porselen örneklerinin Topkapı Sarayı koleksiyonundan köşke nakledilmiş olabileceği düşünülmüşse de Topkapı Sarayı Müzesi Çin ve Japon Porselenleri koleksiyonlarında sorumlu uzman olarak uzun yıllar çalışan Ayşe Erdoğan ile yapılan şahsi görüşmede eserlerin Topkapı Sarayı'nın müze olduğu dönem (1924) sonrasında koleksiyondan çıkmadığını bildirmiştir. Verdiği bilgiler ve eserler üzerindeki değerlendirmeleri için Ayasofya Müzesi Müdürü Ayşe Erdoğan'a teşekkür ederiz.

⁴⁵ *Atatürk Terekesi*, s. 57.

adet Çin, Meiping grubu 18. yüzyıl küp⁴⁶ ve bir adet 17. yüzyıl sonu 18. yüzyıl başı Japon, Kraak desenli tabak yer almaktadır.⁴⁷ Tamamı mavi-beyaz olan bu grubun da Atatürk devrinde cumhurbaşkanlığı makamına geliş menşei bilinmemektedir. Tarihî fotoğraflardan tüm bu uzak doğu porselenlerinin Çankaya Köşkü'nde dekoratif amaçlı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.⁴⁸ Tereke sayımında *Yeşil Salon*'da 1516 numara ile sayılan bir diğer tarihî Çin porseleni ise bir kahve fincanıdır.⁴⁹ Konik formlu ve kobalt mavi renkli, yukarı bakan hilâller ve çiçek motifleri ile dekore edilmiş bu kulpsuz kahve fincanının ağız kısmındaki bordürde Fatıha Suresi, gövdedeki madalyonlar içerisinde ise İhlas, Felak ve Nas sureleri yer almaktadır. 18. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı pazarı için özel imal edildiği düşünülen bu tip kahve fincanı esasında büyük bir yemek takımının parçası durumundadır.⁵⁰ Topkapı Sarayı Müzesi'nde 170 parçadan oluşan bir örneği bulunan takımın⁵¹ parçaları zaman zaman müzayedelerde satışa çıkmaktadır. Yazı ve süslemelerdeki silinmelerden dolayı kullanılmış olduğu düşünülen fincan günümüzde Ankara Cumhuriyet Müzesi



Fotoğraf 8. Atatürk'ün kullandığı antika kahve fincanı.

Kaynak: Ankara Cumhuriyet Müzesi Koleksiyonu

⁴⁶ *a.g.e.*, s. 59.

⁴⁷ *a.g.e.*, s. 56.

⁴⁸ Bu Uzakdoğu porselenlerinin Osmanlı döneminde, Topkapı Sarayı'ndan Dolmabahçe Sarayı koleksiyonuna geçerek oradan Çankaya Köşkü'ne nakledilmiş yahut piyasadaki sanat tacirlerinden dekoratif amaçlı olarak alınmış olabileceği düşünülmektedir.

⁴⁹ *a.g.e.*, s. 230.

⁵⁰ Regina Krahl, John Ayers, Nurdan Erbahar, *Chinese Ceramics in The Topkapı Saray Museum, Istanbul: A Complete Catalogue Volume 3: Qing Dynasty Porcelains*, Sotheby's Publications, London 1986, s. 946,1291-1293.

⁵¹ *Saray Mutfaqları/Matbah-ı Amire*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul 2014, s. 31.

(II. Türkiye Büyük Millet Meclisi Binası)'nde sergilenmektedir. (Fotoğraf 8).

Arşiv belgeleri ve fotoğraflara bakıldığında Atatürk'ün yaşadığı mekânlarda kullanım ve dekoratif amaçlı antika mobilya sayısının sınırlı olduğu görülmektedir. Yukarıda da zikredildiği üzere Cumhuriyetin ilk dönemi olan bu fakir yıllarda pek çok devlet dairesi Milli Saraylar'dan getirilen eşya ile donatılmıştır. Çankaya Köşkü'nde karşımıza çıkan bu durum Atatürk'ün konut olarak kullandığı diğer yapılarda da görülmektedir. Örneğin Yalova Köşkü, büyük bölümü Dolmabahçe Sarayı'ndan getirilen 19. yüzyılın son çeyreği zarif kullanım eşyaları ve çağdaş mobilya ile donatılmıştır.⁵² Aynı durum hemen hemen aynı tarihlerde döşenen Ankara Marmara Köşkü'nde de karşımıza çıkmaktadır. (Fotoğraf 9). Ancak 1930'lu yıllardan itibaren mimaride görülen sadeleşme ve modernleşme yaklaşımları mobilyalara da yansımış, örneğin Çankaya Köşkü'nde Atatürk'ün çalışma odasının yeniden düzenlenmesi için yukarıda da zikredildiği üzere ikisi de koleksiyoner olan Salah Cimcoz'un tavsiyesi ile Selahattin Refik Sırmalı tercih edilmişse de Sırmalı dekorasyonda antikalara yer vermemiş belki de Atatürk'ün yönlendirmesi ile tamamen modernist bir Art Deco tasarım uygulamıştır.⁵³



Fotoğraf 9. Marmara Köşkü iç mekân fotoğrafları. Soldaki fotoğrafın en sağında önde 394 demirbaş numaralı 1790-1820 tarihli Fransız yapımı masa saatinin üzerindeki pirinç aslan figürü fark edilmektedir. (Fotoğraf 3.)

Kaynak: *Milliyet*, 05.03.1929

⁵² *Yalova Atatürk Köşkleri*, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, İstanbul 1993, s. 18.

⁵³ Çiler Buket Tosun, Arda Can Özsu, "Cumhuriyet Döneminin Art Deco Mobilya Tasarımları: Selahattin Refik Sırmalı ve Atatürk'ün Çalışma Odası", *Ankara Araştırmaları Dergisi*, S. 2 (2), 2014 Ankara, s. 216-235.

Bu noktada Celal Bayar'ın cumhurbaşkanlığı döneminde (1950-1960) yayımlanan *Çankaya Reiscumhur Köşkü* kitabında Çankaya Köşkü'nün tefrişi hakkında "Atatürk eski eşyalardan hiç hoşlanmazdı. Yeni ve rahat eşyayı severdi." ifadelerine de dikkat çekmek gerekir.⁵⁴ Gerçekten de Gazi'nin protokol gereği kullanmak zorunda kaldığı mekânlar haricinde kendi yaşamında modernist ve sade eşyaları tercih ettiği anlaşılmaktadır. Bu duruma Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Cumhurbaşkanlığı Kabul Salonu'nda çekilmiş bir fotoğraf ile Florya Köşkü'nde çekilmiş bir fotoğrafın karşılaştırılması yerinde bir örnek olacaktır. Gazi, Cumhuriyet Bayramı'nın 10. yıl dönümünde TBMM'deki resmi dairesinde kordiplomatîğin tebrik mesajını dinlerken görülen fotoğrafta Milli Saraylar'dan getirildiği anlaşılan 19. yüzyılın ağır mobilyaları arasında gözükrken, hususi dairesi olarak kabul edebileceğimiz Florya Köşkü'nde Afet İnan, Prof. Eugène Pittard ve eşi ile birlikte çalışırken çekilen fotoğrafta son derece sade olan Art Deco kütüphanesi önünde görülmektedir. Öyle ki kütüphanenin boş duran raflarına dekoratif amaçlı objeler dahi konulmamıştır. (Fotoğraf 10-11).



Fotoğraf 10. Atatürk, Cumhuriyet Bayramı'nın 10. yıl dönümünde kordiplomatîğin tebrik mesajını dinlerken. (29.10.1933)

Kaynak:

<https://isteaturk.com/Kronolojik/Tarih/1933/10/29/Cumhuriyet-Bayraminin-10Yil-donumunde-kordiplomatikin-tebrik-mesajini-dinlerken-29101933/68> (Erişim Tarihi: 28.03.2023).

Fotoğraf 11. Atatürk Florya Köşkü kütüphanesinde Afet İnan, Prof. Eugene Pittard, eşi ve Müştak Mayakon ile birlikte çalışırken. (15.09.1937)

Kaynak:

<https://isteaturk.com/Kronolojik/Tarih/1937/9/15/Ataturk-Floryada-kutuphanede-Afet-Inan-Eugene-Pittard-ve-Mustak-Mayakon-ile-birlikte-calisirken-15091937-/9> (Erişim Tarihi: 28.03.2023).



⁵⁴ *Çankaya: Reiscumhur Köşkü*, Yapı ve Kredi Bankası, [İstanbul t.y.] s. 6.

Kullanım ve dekoratif amaçlı antikaların ardından tereke sayımında yer alan üçüncü tarihî eser grubu ise “Afet İnan’ın Kütüphanesi ve Entim Salonu” olarak geçen mekândaki vitrinler içerisinde bulunup kayda alınan çini, taş ve çanak çömlek parçalarıdır. Bunlar muhtemelen Afet Hanım’ın yaptığı bilimsel çalışmalarda kullanılmak üzere köşke getirilmiş olan arkeolojik parçalardır. Eserler sonraki zamanlarda Afet İnan’a verilmiştir.⁵⁵

Yine bu tereke kayıtlarında yer alan dördüncü grup antika, köşkün *Re-sim Salonu* olarak anılan salonunda yer alan ve ikinci vitrin içerisinde sayılmış bulunan Atatürk’e hediye gelen murassa kılıç, pala gibi silahlar arasında yer alan bir grup antika ateşsiz silahtır.⁵⁶ Bunlardan ilki tereke sayımında Sultan Süleyman’a ait olduğu yazılı olan kabzasız ve kılıfsız paladır. Hakkında sadece bu bilgiye sahip olduğumuz eserin tarihlendirilmesi muhtemelen üzerinde yer alan kitabeden hareketle yapılmıştır. Gazi’nin sahip olduğu ikinci antika ateşsiz silah ise iki adet benzer musanna hançerdir. Kınları ve kabzaları gümüşten olan hançerlerin kını altın yaldızlı olup kazıma işçiliği ile kabartma motifler işlenmiştir. Ayrıca kabzalar ve kınlar yakut, zümrüt ve firuze



Fotoğraf 12-13-14. Atatürk’e ait üç antika hançer.

Kaynak: *Anıtkabir Atatürk Müzesi Kataloğu*, Anıtkabir Komutanlığı, Ankara 1994, s. 89-90.

⁵⁵ *Atatürk Terekesi*, s. 278.

⁵⁶ Bugün tamamı Anıtkabir müzesi envanterinde olan silahlar hala araştırma ve incelenmeye muhtaçtır. Örneğin terekede 757 numarada yer alan kılıcın üzerinde Arapça yazılar bulunduğu bildirilmektedir. Bu yazıların incelenmesi sonucu yeni bilgiler elde etmek mümkündür. Bu ve aşağıda zikredilecek tüm eserleri incelemek üzere Anıtkabir Müzesi’ne tarafımızdan başvuruda bulunulduysa da olumlu bir cevap alınamamıştır.

taşlarla bezenmiştir.⁵⁷ Hançerlerin süsleme özellikleri bakımından 18. yüzyıla ait olması muhtemeldir. (Fotoğraf 12-13). Tereke sayımında sayılan bir diğer hançer ise siyah meşin kını ve fildişi kabzası ile dikkat çekmektedir. Fildişi kabzasında karşılıklı aslan ve tahtında eteği öpülen bir kral, simetrik duran iki insan, geyik sürüleri ve ata binmiş avcı kabartması işlenmiştir. Ayrıca kın ucunda yine fildişinden bir topuz vardır. Benzer örnekleri Topkapı Sarayı Müzesi Silah koleksiyonunda da bulunan hançerin⁵⁸ süsleme özelliklerinden Japon menşei olduğu ve 18. yüzyıl sonu 19. yüzyıl başlarında imal edildiği düşünülmektedir. (Fotoğraf 14). Bu dört eserin hangi kaynaktan Çankaya Köşkü'ne geldiği bilinmemektedir.⁵⁹

Tereke sayımında *Resim Salonu*'ndaki vitrin içerisinde sayılan dördüncü silahın ise ayrıca zikredilmeye değer önemli bir geçmişi vardır. Milli Mücadele'nin en zorlu günlerinde Buhara Halk Şuraları Cumhuriyeti, TBMM Hükümeti ile siyasi münasebetler kurmak için Mehmed Receb ve Mehmed Nazri Beylerden oluşan bir elçilik heyeti göndermiştir. 1922 yılı ocak ayında Ankara'ya gelen heyet ince bir anlayışla beraberlerinde Buhara hazinesinde saklanan kıymetli hediyeler de getirmiştir. Milli Mücadele'ye rehber olması adına TBMM'ne sunulan ilk hediye h.1283/m.1866-1867 tarihli yazma Kuran-ı Kerim nüshasıdır. Eski ve esmer renk parşömen kâğıt üzerine siyah mürekkep ve kıymetli bir hat ile yazılmış Kuran-ı Kerim'in her tarafı fevkalade ince bir sanat ile tezhip edilmiştir.⁶⁰ Dönem gazetelerinde belirtildiği üzere bilhassa Fatiha, Elif Lam Mim (Bakara suresi ilk sayfası), İhlas ve Felâk surelerinin etrafı lacivert zemin üzerine serpilmiş yakut ve zümrüt rengindeki ufki ve zarif renklerle pek nefis surette tezyin olunmuştur.⁶¹ Bu zarif hediyein istifade maksadıyla meclis kütüphanesine konulmasına karar verilmiştir.⁶² İkinci hediye ise yine Buhara hazinesinden çıkarıldığı söylenen üç kılıçtır. Elçi, "Kahraman Gaziler silâhtan başka bir şeyden hoşlanmadıkları için Buhara tarafından size hediye ve yâdigâr olmak üzere arz ve takdîm edeceğim şu kılıncı kabûl buyurmanızı ricâ

⁵⁷ *Anıtkabir Atatürk Müzesi Kataloğu*, Anıtkabir Komutanlığı, Ankara 1994, s. 238.

⁵⁸ Ahmet Ayhan, *Topkapı Sarayı Müzesi Silah Koleksiyonu*, Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü, İstanbul [t.y.] s.135-137.

⁵⁹ *Atatürk Terekesi*, s. 192. Silahların hediye olarak gelmiş olması muhtemeldir.

⁶⁰ *Anadolu'da Yenigün*, 08.01.1922; *Vakit*, 09.01.1922.

⁶¹ *Hâkimiyet-i Milliye*, 08.01.1922.

⁶² *İkdam*, 11.01.1922.

ederim"⁶³ sözleriyle kılıçlardan birini Batı Cephesi Kumandanı İsmet Paşa'ya⁶⁴ birini Başkumandan Mustafa Kemal Paşa'ya takdim ederken üçüncü kılıcı ise "Yunanlılara son darbeyi vurarak muzafferiyet-i katiyyeyi kazanacak veya İzmir'i fethedip orada Türk bayrağını temevvüc ettiren kumandana verilmek üzere" yine Gazi'ye emanet etmiştir.⁶⁵ Atatürk'e hediye edilen kılıç, gazetelerde usta Abdurrahman Havarizmî tarafından h.1213/m.1798-1799 tarihinde imal edilmiş, altın kabzalı, üzerinde ayetler ve dört halifenin isimleri yazılı "âsâr-ı atıkadan", "tarihî" ve "kıymetdâr" bir kılıç olarak tarif edilmiştir.⁶⁶ Atatürk'ün büyük bir özenle saklayıp sonraki yıllarda Çankaya Köşkü'nde *Resim Salonu*'nda vitrine koyduğu bu kılıç 1938 yılı tereke sayımında "kırmızı kılıflı sarı ve beyaz renkli bilezikleri havi, içinde [h.] 1241 [/m.1825-1826] tarihli Abdullah Havarizm tarafından verildiğini gösterir yazısı var. Bel kemeri kırmızı, üzerinde altı parça sarı levha vardır." ifadeleriyle tarif edilmiştir.⁶⁷ Kılıç günümüzde Anıtkabir Müzesi envanterindedir.⁶⁸

⁶³ *Tevhid-i Efkâr*, 11.01.1922.

⁶⁴ Bu kılıç için bkz. *Cumhuriyetin 97. Yılında Milli Mücadele Sergisi '20: Hâkimiyet Milletindir*, [Sergi Kataloğu], Cumhurbaşkanlığı Yayınları, Ankara 2021, s. 128.

⁶⁵ *Anadolu'da Yeniğin*, 08.01.1922; *Hâkimiyet-i Milliye*, 08.01.1922. Üçüncü Kılıcın hikâyesi için bkz. Kemal Arı, *Üçüncü Kılıç: İzmir'in Kurtuluşu ve Yüzbaşı Şerafettin*, Zeus Kitabevi, İzmir 2010.

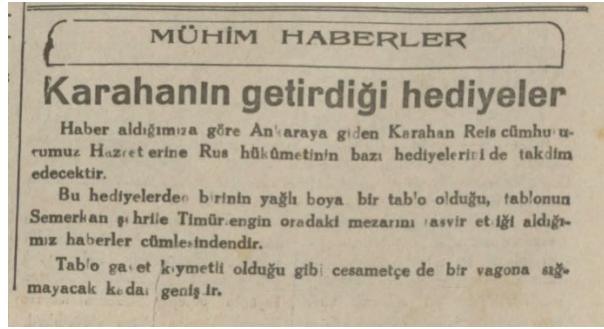
⁶⁶ *Vakit*, 09.01.1922. Kılıçların yanı sıra Gazi'ye yeşil zemin üzerine kâin siyah çizgili içi samur kürklü bir hil'at ve sarı zemin üzerine mor ve yeşil renkli nefis iki buhara alacası da hediye edilmiştir. Bkz. *Anadolu'da Yeniğin*, 08.01.1922; *Hâkimiyet-i Milliye*, 08.01.1922.

⁶⁷ *Atatürk Terekesi*, s. 192. Çeşitli kaynaklarda kılıçların genellikle Timur Han'a ait olduğu söylenirse de bu durumun doğru olmadığı anlaşılmaktadır.

⁶⁸ Buhara Cumhurbaşkanı Osman Hoca, sonraki yıllarda yazdığı hatıralarında Buhara hazinesinden bu kılıçları seçme işinin Enver Paşa'ya verildiğini ve Enver Paşa'nın kılıçlarla birlikte bir takdim mektubunu da yazdığını aktarmıştır. Osman Hoca hâlâ hatırlarında olduğunu söylediği mektupta Enver Paşa Mustafa Kemal'e hitaben "Millî kahraman, büyük kumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretleri, yüksek huzurlarınıza takdim edilecek naçiz hediyelerden kılıçları seçmek şerefini kardeş Buhara Cumhuriyeti bana havale etti. Bundan dolayı tarifi imkânsız büyük bir fahr u gurur duyuyorum" dediğini ifade etmektedir. Bkz. Osman Kocaoğlu, "Rus Yardımının İç Yüzü", *Yakın Tarihimiz*, S. 1/10 (1962), s. 292-293.

Henüz Milli Mücadele yıllarında Gazi'nin eski eserlere karşı olan korumacı yaklaşımının toplum tarafından da bilindiği elimizdeki belgelerden teyit edilebilmektedir. Keza 27 Ocak 1921'de henüz TBMM Başkanı olan Mustafa Kemal Paşa'ya kendisini "Âsâr-ı Atıka Mütihazsası" olarak tanıtan Mehmet Bey, Tokat Zile'den bir paket içerisinde eski eserler göndermiştir. Paketin içeriği bilinmemekle birlikte Mehmet Bey, bu eserlerin Mustafa Kemal Paşa'ya takdim edilip edilmediğini 15 Şubat 1921'de bir telgraf ile sormuştur.⁶⁹ (Belge 1). Kalem-i Mahsus Müdürü Hayreddin Bey de 18 Şubat tarihinde verilen cevapta paket içerisindeki eserlerin Paşa'ya takdim edildiği bildirilmiştir.⁷⁰ Bu eserlerin sonraki dönemde ne yapıldığına dair elimizde bir bilgi bulunmamakla birlikte, Gazi'nin, devlet başkanı olarak kendisine hediye edilen pek çok tarihî eseri müzelere bağışladığı görülmektedir. Örneğin 1927 yılında İstanbul'u ziyareti sırasında Köçeoğlu Yakup Efendi tarafından hediye edilen Napolyon Bonapart'a ait bir konsol saati İnkılâp Müzesi'ne konulmak üzere Şehremaneti'ne hediye etmiştir.⁷¹ Yine Sovyetler Birliği Dışişleri Halk Komiserliği Doğu İşlerinden Sorumlu Komiser Yardımcısı Lev

Mihayloviç Karahan'ın 1929 Aralık ayında gerçekleştirdiği Ankara ziyareti sırasında Sovyet hükümeti adına getirdiği iki tarihi hediye Gazi tarafından taşıdıkları hususiyet ve ehemmiyete binaen Türk Ocakları'na hediye edilmiştir. (Fotoğraf 15). Hediyelerden ilki 1902-1914 yılları arasında Turfan'da yapılan kazılarda bulunan ve Leningrad Akademisi Etnografya



Fotoğraf 15. "Karahan'ın Getirdiği Hediyeler".

Kaynak: *Vakit*, 16.12.1929.

⁶⁹ Cumhurbaşkanlığı Arşivi (CBA), 536808 (t.y.).

⁷⁰ CBA, 537396 (18.02.1338) [1921].

⁷¹ *Milliyet*, 14.10.1927; *Son Saat*, 10.01.1929; *Cumhuriyet*, 24.06.1929; *Akşam* 25.06.1929.

Müzesi'nde muhafaza edilen bir Uygur freski parçasıdır.⁷² İkinci tarihî hediye ise Rus Oryantalistlerinden Ressam Vasil Vasilyeviç Vereşagin'in (1842-1904) Moskova'daki Tretyakov Galerisi'nde sergilenen 390x320 cm gibi oldukça büyük boyutlu "Timur'un Mezarı Başında" tablosudur.⁷³ Atatürk, Reşit Saffet Atabinen'in ifadesiyle "Türklüğün asıl cinsini, yani âri ırka mensubiyetini, eskiliğini ve medeniyetini en bitaraf ve ilmî surette ispat eden" bu kazı buluntusu eserini ve "yine Turfan fresklerinde görüldüğü gibi, boylu poslu, gümrah saçlı, Harezmi Türklerinin manzarasını taşıyan"⁷⁴ yağlıboya tabloyu sergilenmek üzere Türk Ocakları'na hediye etmiştir.⁷⁵ (Fotoğraf 16-17-18). "Timur'un Mezarı Başında" tablosu Ankara'daki Türk Ocakları Merkez Binasının merdivenlerinin sahanlığına asılmıştır. Günümüzde Ankara Resim Heykel Müzesi Koleksiyonuna dâhildir. Uygur Freski ise Türk Ocağı'nın sahip olduğu diğer etnografik Türk kültür objeleri ile birlikte aynı bina içerisinde teşhir edilmek üzere vitrinlere yerleştirilmiştir. Eser günümüzde Ankara Etnografya Müzesi envanterine kayıtlıdır.

⁷²; *Politika*, 22.01.1930. Reşit Saffet [Atabinen], "Türklüğe Dair Bir Levha ve Bir Fresque Münasebetiyle", *Türk Yurdu*, S. 25-219 (Ocak 1930), s. 39-43.

⁷³ *Vakit*, 16.12.1929; *Hâkimiyet-i Milliye*, 18.12.1929. Tablo ve Ressam ile ilgili bir değerlendirme için bkz. Elif Kök, "Ressam Vasili Vasilyeviç Vereşagin'in (1842-1904) Çizgileriyle Timurlu Anıtları: Asya Kültürel Mirasının Belgelenmesi" *Art-Sanat*, S. 18 (2022), s. 284-286.

⁷⁴ Reşit Saffet [Atabinen], *a.g.m.*, s. 40.

⁷⁵ *Vakit*, 22.03.1930.

Gazi Hazretlerine Sovyet Şuralarının hediyesi

Timurun kabrini gösteren bu tablo geçen asrın maruf Rus ressamı "Veraşagin,, in en canlı eseridir

Sovyet Şuraları cümhuriyeti hariciye komiser vekili Kara Han cenapları Ankaraya geldikleri zaman, Şuraları hükümetinin Gazi Hazretlerine hediye ettiği kıymetli bir tabloyu da beraber getirmiş ve Reiscümhur Hazretlerine takdim etmiştir.

Birinci derecede bir üstat elinden çıkan bu levha, Semerkante, Aksak Timurun türbesini göstermektedir.

On dokuzuncu asrın ikinci nıf nda âlemşümül şöhrət sahibi olmuş olan Rus ressamı "Veraşagin,, in eseridir. Bu ressamın eserlerinin büyük bir kısmı Moskovada Tetsiyadof müzesinde teşhir edilmiştir.

Rusyanın diğer müzelerinde de bir çok eserleri vardır. Bunların en meşhuru Gazi Hazretlerine takdim edilen tablodur. Resim çizgi nakış ve bilhasa Timurun mermer lâhdi kenarında derin bir huşu ile başlarını eğmiş ziyaretçilerin gösterdikleri hüznün itibarile dikkate ve takdire lâyıktır.

Şuraları hükümetinin Türk millî hareketinin reisi olan Gazi Hazretlerine kendi sanat hazinesinden büyük Türk tarihinde bu kadar maruf bir simaya ait emsalsiz bir eseri ayrı ayrı takdim etmesi, ifade ettiği mana dolayisile çok kıymetli bir dostluk tezahürüdür.

Bundan başka şuraları hükümeti Türkistanı Çinidaki Turfan hafriyatından çıkmış bir duvar resmini de göndermiştir.

Bu resim Uygur Türklerinin Buda dinine salık oldukları zaman yaptıkları duvar levhalarından bir parçadır. Başının etrafı bir haç ile çevrimsi bir zati gösteren bu resim çizgi itibarile Çinden İrana kadar yapılan bütün memleketlerdeki kilâsk eserlerden olmakla beraber Turfan Türklerinin resim sahasında ne kadar maruf sahibi oldukları gösterir.

Reiscümhur Hazretleri her ikisini de ayrı ayrı takdim buymuşlardır.



Timurun kabri önünde



Turfan hafriyatından çıkan "Fresk,,

**Fotoğraf 16. "Gazi Hazretlerine Sovyet Şuralarının Hediyesi".
Kaynak: Politika, 22.01.1930.**



Fotoğraf 17. Rus Ressam Vasil Vasilyeviç Vereşhagin'in (1842-1904) "Timur'un Mezarı Başında" Tablosu.

Kaynak: *Ankara Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu.*



Fotoğraf 18. Turfan'da Yapılan Kazılarda Bulunan Bir Uygur Freski.

Kaynak: *Ankara Etnografya Müzesi Koleksiyonu.*

1932 yılında ise Gazi'ye, İzmir Belediye Reisi Behçet Salih Bey tarafından İzmir'in 17. yüzyıldaki durumunu resmeden baskı bir gravürün büyütülmüş kopyası hediye edilmiştir.⁷⁶ Atatürk'e hediye edildiğini bildiğimiz bir başka eski eser de bir "pyksis" yani pişmiş toprak bir kadın itriyat yahut süs kavanozudur. Adana tüccarlarından birinin elinde iken Atatürk'e hediye edilmek üzere Adana'dan yollanan bu mitolojik tasvirlerle bezenmiş Roma eseri, daha sonra -muhtemelen Atatürk'ün yönlendirmesi ile- Ankara Arkeoloji Müzesi tarafından satın alınmıştır.⁷⁷ Yine Kayseri'den Kazım Kızılırmak isimli vatandaş bulduğu bir taş eseri 1938 Haziran'ında Gazi Paşa'nın ikametgâhı olan Dolmabahçe Sarayı'na göndermiştir. Elimizdeki belgeden tafsilatını bilemediğimiz taş, incelenmesi için İstanbul Arkeoloji Müzelerine gönderilmiştir.⁷⁸ (Belge 2).

Atatürk'ün sadece kendisine hediye edilen eserleri değil zaman zaman şahit olduğu eski eser hediyelerine de müdahil olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin 1931 yılı yaz aylarında Doktor Bekir ve Mustafa Beyler tarafından merkezi Diyarbakır'da yer alan I. Umumi Müfettişliği'ne hediye edilen kılıç, Gazi tarafından ziyaretinde incelenmiş, haiz olduğu tarihî kıymeti hasebiyle Ankara Etnografya Müzesi'ne verilmesini istemiştir. Kılıç teslim alınarak müzeye konulmuştur.⁷⁹ (Belge 3). Yine Tahsin Öz'ün bir makalesinde aktardığına göre, 19. yüzyılın meşhur saat ustalarından Mevlevi Ahmed Eflâki Dede'nin "11" sıra numarası verdiği, yapısı ve formu itibarıyla önemli bir saat Atatürk'ün yönlendirmesiyle İş Bankası tarafından satın alınmıştır.⁸⁰ Öz, bu yönlendirme için bir tarih vermez ancak saate sahip olan antikacı Nurettin Rüştü Büngül, 1936 yılında Cumhuriyet Gazetesi'nde fotoğrafları ile birlikte saatin tanıtımını yapan bir yazı yayımlamıştır.⁸¹ Formu, mekanizması, ana kadran üzerindeki kürenin dört yanındaki dört ayrı saati ve farklı tertibatları olması itibarıyla Gazi'nin ilgisini çektiği anlaşılan saat zikredildiği üzere yönlendirmesi ile Türkiye İş Bankası tarafından satın

⁷⁶ *Milliyet*, 01.02.1932; *Vakit*, 03.02.1932; *Vakit*, 04.02.1932.

⁷⁷ Remzi Oğuz Arık bir makale ile eseri tanıtmıştır. Bkz. Remzi Oğuz Arık, "Adana'dan Gelen Vazo", *Türk Tarih, Arkeografya ve Etnografya Dergisi*, S. 3, (1936), s. 227.

⁷⁸ CBA, 725333 (13.06.1938).

⁷⁹ CBA, 561598 (11.07.1931).

⁸⁰ Tahsin Öz, "Topkapı Sarayı Müzesinde Türk Saatleri", *Yeni İstanbul*, 22.01.1951.

⁸¹ *Cumhuriyet*, 02.07.1936.

alınmıştır.⁸² (Fotoğraf 19). Bu bağlamda Atatürk'ün eski eser meraklısı olmakla birlikte bu merakının şahsi zevklerini tatmin eden bir koleksiyoner olmaktan ziyade halkın Türk tarihini ve sanatını maddi delilleriyle müzelerde öğrenmesini sağlamak yönünde olduğu anlaşılmaktadır.

Zikredilen *tarihi eserlerin müzelere hediye edilmesi* örnekleri ile birlikte bir tarihi objenin Atatürk'ü gerçekten etkilediği⁸³ ve geçici de olsa bir süreliğine bu esere sahip olmayı arzu ettiği anlaşılmaktadır. Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü (1928-1953) Tahsin Öz'ün hatıralarında naklettiğine göre, I. Dünya Savaşı'ndan itibaren İstanbul'da çeşitli askerî birimlerden toplanan pek çok tarihî çadır müdürlüğü döneminde Topkapı Sarayı'na devredilmiştir. Aralarında padişahlara ait olanların da bulunduğu çadırların envanter kayıtlarının yapıldığı sırada silah seksiyonunun tasnifinde çalışan Münih Askeri Müzesi Müdürü Hans Stöcklein bunların kurulmasını istemiştir. Kubbealtı ile Babüselam arasına kurulan çadırlar basın da ilgisini çekmiş fotoğrafları ile beraber gazetelerde haber olarak yer almıştır.⁸⁴

Yine Öz'ün aktardığına göre, Atatürk bu çadırların kurulduğunu haber alınca bir pazar sabahı memurlarından birini göndererek II. Mahmud devrine ait bir çadırın Yalova'ya gönderilmesini istemiş, talebin ardından Müdür Tahsin Bey eserler açısından hoşnut olmadığı bu durumu engellemek için Şükrü Naili Paşa ile görüşmüş ancak başarılı olamamıştır. Bu noktada Zarif Orgun ve Tahsin Öz, Atatürk'ün başka hiçbir kaynakta yer almayan bir Topkapı Sarayı ziyaretinden bahsetmektedir. Buna göre aradan geçen birkaç günün ardından Gazi saraya bizzat gelerek çadırları detaylıca incelemiştir.⁸⁵ Ziyaretin tarihi hakkında bilgi vermeyen Müdür Tahsin Öz,

⁸² Günümüzde Türkiye İş Bankası Müzesi koleksiyonuna dahil olan 000050 envanter numaralı saatin tespitinde yardımcıları için Türkiye İş Bankası Müzesi Koleksiyon Yöneticisi Cihan Çolak'a teşekkür ederiz.

⁸³ İbrahim Hakkı Konyalı, Tarih Hazinesi dergisinde yayınladığı bir makalesinde kaynak göstermeden, Topkapı Sarayı Hazine bölümünde sergilenen iki el aynasının Atatürk'ün dikkatini çektiğini ve çok beğendiğini kaydeder. Bunlardan biri 2/1786 envanter numaralı üzerlerinde 12 burç tasviri bulunan 14. Yüzyıl Memluk eseri iken diğer 2/2893 envanter numaralı 1543/1544 tarihli fildişi el aynasıdır. Bkz. İbrahim Hakkı Konyalı, "Atatürk'ü Büyüleyen İki Tarihi Ayna", *Tarih Hazinesi*, S. 2, (Aralık 1950), s. 80-82.

⁸⁴ *Anılarıyla Tahsin Öz*, yay. haz. Erdem Yücel, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2009, s. 93.

⁸⁵ *a.g.e.*, s. 94; Zarif Orgun, "Atatürk Topkapı Sarayı'nda", *Türk Kültürü*, S. 223-224 (1980-1981), s. 30-31.

Gazi'yi karşılamasının ardından eserlerin kumaşları ve işlemleri hakkında bilgi verdiğini kaydederek, hatıralarında yaşananları şöyle anlatır:

“İlk sual, bu hangi tarihte yapılmıştır? Çok eski değil, içindeki kitabeden anlaşıldığına göre (1246) 1830 tarihinde Mahmut II. zamanı yapılmıştır. Fakat bugün böyle bir otağ yapmak değil, dışında bulunan “cingâri” denilen yeşil bezin bile nasıl yapıldığını ancak kitaplarda okuyoruz. Çemberlitaş'da Elçiler Hanı arkasında bulunan bir imalâthanede içine merdivenlerle inilen kazanlarda bakır mürekkebatı ile bu yeşil bezlerin su geçmez bir hale getirilmekte olduğunu izah ettim. Çadırın içinde de işlemlerin karakterini belirttim. Vatani düşman istilâsından kurtaran yüce kumandan derhal “Hayır bunu istemem” buyurdular. Böyle sanat kıymeti bulunmayan ve bugün kullanılmasında sakınca görülmecek olanlar varsa gönderilmesini emrettiler. Nitekim bir müddet sonra basit iki çadır gönderildi bir müddet sonra iade edilmiştir.”⁸⁶



Fotoğraf 20. Askerî Müze (Aya İrini) Önünde Çadırlar.

Kaynak: Suna ve İnan Kırış Vakfı İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Fotoğraf Koleksiyonu CFA_002530. (Tarihsiz)

Fotoğraf 21. “Tarihi Çadır Dün Halka Açıldı”

⁸⁶ Tahsin Öz, “Ulu Önder Ata'nın 30. Ölüm Yıldönümü Dolayısıyla Sanat Varlıklarımıza Dair Görüş ve Direktifleri”, *Belleten*, S. 128, (1968), s. 471.

Tahsin Öz'ün hatıralarında anlattığı ve Zarif Orgun'un da makalesinde bahsettiği bu talep ve sonrasında yaşananlar diğer kaynaklarda farklı şekilde teyit edilmektedir. Tahsin Bey'in bahsettiği şekilde Topkapı Sarayı silah koleksiyonunun tasnifi sırasında (1928) Kubbealtı ile Babüselam arasına kurulan otağ-ı hümayunlara dair bir gazete haberi bulunmazken; Askerî Müze olarak kullanılan Topkapı Sarayı'nun I. avlusundaki Aya İrini'nin önüne Askerî Müze envanterine kayıtlı 17. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen sadrazam çadırlarının 1932 yılı Mart ve 1935 yılı Temmuz aylarında iki kez kurulduğu görülmektedir. Bu iki ilginç sergi de basın ilgisini çekmiş, çadırlar günlerce gazetelerde genişçe yer bulmuşlardır.⁸⁷ (Fotoğraf 20-21). Yine Öz'ün hatıralarında zikrettiği "Böyle sanat kıymeti bulunmayan ve bugün kullanılmasında sakınca görülmeyecek olanlar varsa gönderilmesini emrettiler" ifadesinin de doğru olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim 1930 yılı yaz aylarında padişahlara ait çadırların Yalova'ya nakledildiği diğer hatıralar ve belge niteliğindeki fotoğraflar üzerinden



Fotoğraf 22. Atatürk Yalova'da Misafirleri ile Birlikte İkamet Ettiği Köşkün Kaydırılmasını İzlerken Arkada Otağ-ı Hümayun Seçiyor (8 Ağustos 1930).

Kaynak: https://isteaturk.com/gorseller/1511621252_ataturk.jpg [Erişim tarihi: 26.03.2023]

⁸⁷ *Milliyet*, 24.03.1932; *Akşam*, 20.04.1932; *Milliyet*, 15.04.1932; *Milliyet*, 20.04.1932; *Son Posta*, 31.05.1932; *Milliyet*, 01.06.1932; *Cumhuriyet*, 07.07.1935; *Zaman*, 07.07.1935; *Akşam*, 13.07.1935.

tespit edilebilmektedir. Keza Fethi Okyar hatıralarında Yalova’da gördüğü otağ-ı hümayunu şu sözlerle anlatmaktadır:

“...O gün (24 Temmuz 1930), öğleden sonra Gazi bana otomobile Yalova’daki çiftliklerini gezdirdi. Araziyi, yapılan binalar ve altına kızaklar konarak bir küçük köşkün 510 metre mevkiini tebdil için nasıl çalışıldığını gördük. Sonra köşkün yanında kurulmuş olan eski sultanlara ait iki güzel çadırın içinde istirahat ettik. Çadırların her biri birer nefis sanat eseri idi. Biraz istihattan sonra otomobil ile Yalova Kaplıcalarına döndük.”⁸⁸

Gerçekten de Yalova’da Atatürk Köşkü’nün taşınması sırasında çekilen fotoğraflarda arka planda tarihî çadırlar görülmektedir. (Fotoğraf 22). Fotoğrafta fark edilen çadırlardan biri Tahsin Öz’ün bahsettiği gibi tarihî niteliği olmayan bir çadır değil, 18. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen ve günümüzde Topkapı Sarayı Müzesi envanterine kayıtlı 29/7 ya da 29/8 envanter



Fotoğraf 23. Topkapı Sarayı Müzesi Envanterine Kayıtlı 29/8 Envanter Numaralı Otağ-ı Hümayun.

Kaynak: *Turkish Cultural Foundation Nurhan Atasoy Dia Arşivi*
<http://www.turkishculture.org/dia/index.php> [Erişim Tarihi 26.03.2023]

⁸⁸ Osman Okyar-Mehmet Seyitdanlıoğlu, *Atatürk, Okyar ve Çok Partili Türkiye: Fethi Okyar’ın Anıları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1997, s. 97.

numaralı otağ-ı hümayunlardan biridir.⁸⁹ (Fotoğraf 23). Sultanlara ait çadırların kısa süreli de olsa 1930 yılı yaz aylarında Yalova'ya nakledildiği, Atatürk'ün kullanımına tahsis edildikten sonra Topkapı Sarayı'na iade edildiği anlaşılmaktadır.

Atatürk'ün hayatında antikaların yer aldığı son mekânlardan biri de Savarona yatıdır. Bilindiği üzere Cumhurbaşkanlığı yatı olarak Gazi'nin yaşamının son günlerindeki ikametgâhlarından biri olan yat, Haziran 1938'de İstanbul'a getirilmiştir.⁹⁰ Savarona'nın ilk sahibesi Amerikalı milyoner Emily Roebling Cadwalader aynı zamanda bir antika meraklısı olduğu için yat henüz kızakta, inşa aşamasında iken çeşitli ülkelerden tarihî kıymete haiz pek çok eşyayı yatın dekorasyonunda kullanmak için bir araya getirmiştir. Örneğin yemek salonu tamamıyla XV. Louis tarzında mobilyalar ile döşenmiştir.⁹¹ Yatak odası ise XVI. Louis stilindeki mobilyalardan oluşmaktaydı.⁹² Savarona yatında bulunan bu tarz antika eşyanın ve Atatürk'ün diğer eşyalarının sonraki yıllarda kaybolduğu anlaşılmaktadır.⁹³

Atatürk'ün Dolmabahçe Sarayı'nda hayatının son günlerini geçirdiği hasta yatağında dahi eski eserlerle ilgilendiği görülmektedir. Örneğin Afet İnan'ın kendisine Arif Müfit Mansel'in Trakya tümülüslerinde yaptığı kazılar neticesinde çıkardığı eserlerden bahsetmesi üzerine ilgi göstermiş ve bir kısmını İstanbul Arkeoloji Müzelerinden getirterek görmüştür. Gelen eserlerden bilhassa üzerinde La Fontaine hikâyelerinden birini hatırlatan -bir vazo etrafında duran tilki ile leylek- tasviri yer alan yüzük ilgisini çekmiştir.⁹⁴

⁸⁹ Taciser Onuk, *Osmanlı Çadır Sanatı (XVII-XIX. Yüzyıl)*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2005, s. 103; Nurhan Atasoy, *Otağ-ı Hümayun: Topkapı Sarayı Müzesi Has Ahurlar 22 Kasım 2000-22 Mayıs 2001*, Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, (Sergi Kataloğu) s. 8-13. Otağ-ı hümayunun tespit edilmesinde yardımları için Topkapı Sarayı Müzesi Çadırlar Koleksiyonunda uzun yıllar sorumlu uzman olarak çalışan Sanat Tarihçisi Kıymet İşeri'ye teşekkür ederiz.

⁹⁰ Rifat N. Bali, *Savarona: Atatürk'e Son Armağan*, Libra Kitap, İstanbul 2010.

⁹¹ *İkdam*, 19.08.1939. Aynı kaynakta takımın bizzat Kral XV. Louis'nin yemek takımı olduğu iddia edilmekle birlikte, bu bilginin doğruluğu teyide muhtaçtır.

⁹² *Cumhuriyet*, 03.30.1938.

⁹³ Yatta bulunan tarihi eşyaların akıbeti için bkz. Rifat N. Bali, *Savarona: Atatürk'e Son Armağan*, s. 14-17; Alaattin Arıkan, *Atatürk'ün Yatı Savarona*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Denizli 2014, s. 118-124.

⁹⁴ Afet İnan, *Tarihten Bugüne*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 1970, s. 187.

S o n u ç

Osmanlı toplumunda ilk olarak yaşanan evi zengin göstermek amacıyla başlayan antika toplama merakı, Cumhuriyet döneminden itibaren “sınırları daha belirli çerçevelerle çizilmiş ve ilgi alanına göre eski eser biriktirme” olarak tanımlayabileceğimiz koleksiyonerliğe dönüşmüştür. Ancak zikredilen koleksiyonerlik faaliyetleri henüz bir denetime tabi kurumsal bir nitelik kazanmadığından Türk el sanatlarının özelliklerinin ortaya konulmasında en önemli görevi üstlenecek taşınabilir eski eserlerin ihmal edilmesi ve çoğunlukla yurtdışına kaçırılması sonucu doğmuştur.

Makale boyunca Cumhuriyetin ilk on beş yılında devlet adamları ve toplumda mevki sahibi olan çeşitli meslekten insanların koleksiyonerliğine dair örnekler verilmiştir. 1928 ile 1953 yılları arasında Topkapı Sarayı Müzesi'nin müdürlüğünü yürüten Tahsin Öz'ün ifadesi ile “Türk sanat eserleri arasında bir huzur hissettikleri anlaşılan”⁹⁵ Gazi'nin, -sahip olduğu imkânlar da göz önünde tutulacak olursa- Türk tarihine derin bir ilgi olmasına rağmen bu ilgiyi mücessem bir hale getirecek bir antika koleksiyonuna sahip olmaması oldukça dikkat çekicidir. Tereke kayıtları ve müze eserleri üzerinden yapılan incelemede Çankaya Köşkü'nde dekoratif ve kullanım amaçlı olarak bazı antika parçaların kullanıldığı görülmektedir. Bu grup eserlerin dışında “Afet İnan'ın Kütüphanesi ve Entim Salonu” olarak geçen mekândaki vitrinler içerisinde bulunup kayda alınan çini, taş ve çanak çömlek parçaların Afet Hanım'ın yaptığı ilmi çalışmalarda kullanılmak üzere köşke getirilmiş olan arkeolojik parçalar olduğu anlaşılmaktadır. Yine bu tereke kayıtlarında yer alan dördüncü grup antika, köşkün “Resim Salonu” olarak geçen salonunda yer alan ikinci vitrin içerisinde sayılmış olan Atatürk'e hediye gelen murassa kılıç, pala gibi silahlar arasında yer alan bir grup eski ateşsiz silahtır. Zikredilen tüm bu eser grupları arasında 14. yüzyıla tarihlenen seladon tabaklar hariç tutulacak olursa tamamı geç tarihli olan bu az sayıdaki antikaların bir kısmı hediye olarak gelmiş, bir kısmı saraylardan nakledilmiş az bir kısmı da piyasadan alınmış olmalıdır. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün kendisine gelen ciddi tarihi eser hediyelerini müzelere bağışlaması, beğendiği bir saati

⁹⁵ Tahsin Öz, “Atatürk'ün Topkapı Sarayı Müzesi'ni Ziyareti”, *Tarih Dünyası*, S. 23, (Nisan 1951), s. 978.

konutu olan köşke kazandırmak yerine kültür tarihimize bir kazanç amacıyla İş Bankası'na satın aldırması, eski eserlere meraklı olmakla birlikte bu ilgisini şahsi zevklerini tatmin eden bir koleksiyoner olmaktan ziyade halkın Türk tarihini maddi delilleriyle öğrenmesini istediği yönünde değerlendirilmelidir.

İyi bir kurmay olan Atatürk'ün antika hususunda da -kendisine hediye getiren Buhara Elçisi'nin de belirttiği üzere- "Kahraman Gaziler silâhtan başka bir şeyden hoşlanmadıkları için" genellikle silah, çadır ve saat gibi askerî kökenli objeleri tercih etmesi dikkate değerdir. Şüphesiz Anıtkabir Müzesi ile Çankaya Köşkü Müzesi başta olmak üzere diğer müzelerde muhafaza edilen Atatürk'e ait eşyaların üzerinde yapılacak yeni incelemeler bu konudaki bilgimizi daha da genişletecektir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün, Türk sanatının mahiyetinin doğru anlaşılması üzerine çalışmaları ve desteği ortaya çıkarılacak yeni bilgi ve belgeler ile halen araştırılmaya değer bir konudur.

KAYNAKÇA

- Anılarıyla Tahsin Öz*, Yay. Haz. Erdem Yücel, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2009.
- Anıtkabir Atatürk Müzesi Kataloğu*, Anıtkabir Komutanlığı, Ankara 1994.
- ARIK, Remzi Oğuz, "Adana'dan Gelen Vazo", *Türk Tarih, Arkeografya ve Etnografya Dergisi*, S. 3, (1936), s. 270-277.
- ARIKAN, Alaattin, *Atatürk'ün Yatı Savarona*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli 2014.
- ATASOY, Nurhan, *Otağ-ı Hümayun: Topkapı Sarayı Müzesi Has Ahırlar 22 Kasım 2000-22 Mayıs 2001*, Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul 2009, (Sergi Kataloğu).
- Atatürk Terekesi: Atatürk'ün Doğumunun 125. Yılı Anısına*, Cumhurbaşkanlığı, Ankara 2006.
- Atatürk'ten Kültürel Miras: Çankaya Köşkü'nün Halıları*, Cumhurbaşkanlığı, Ankara 2006.
- AYHAN, Ahmet, *Topkapı Sarayı Müzesi Silah Koleksiyonu*, Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü, İstanbul [t.y.].

- [ATABİNEN], Reşit Saffet “Türklüğe Dair Bir Levha ve Bir Fresque Münasebetiyle”, *Türk Yurdu*, S. 25-219 (Ocak 1930), s. 39-43.
- BAKIR, T. Sitare, *İzmit Çinileri ve Gülbenkyan Koleksiyonu*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999.
- BALİ, Rifat N., *Savarona: Atatürk’e Son Armağan*, Libra Kitap, İstanbul 2010.
- BALİ, Rifat N., *Türkiye’de Antikacılar, Koleksiyonerler ve Müzayedeler (1929-1980): Haberler-Yazılar*, Libra Kitap, İstanbul 2021.
- BARDAKÇI, Murat, *Reddimiras*, Turkuvaz Kitap, İstanbul 2023.
- CAN, Nurettin, *Eski Eserler ve Müzeler ile İlgili Kanun Nizamname ve Emirler*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1948.
- Cumhurbaşkanlığı Tarihi 1923-2005*, Cumhurbaşkanlığı, Ankara 2006.
- ÇAL, Halit, “Osmanlı Devleti’nde Âsâr-ı Atıka Nizamnâmeleri” *Vakıflar Dergisi*, S. 26 (1997), s. 391-400.
- Çankaya: Reiscumhur Köşkü*, Yapı ve Kredi Bankası, [İstanbul t.y.]
- Çankaya’nın Hazineseri: Köşk Koleksiyonundan Seçme Eserler*, Cumhurbaşkanlığı Yayınları, Ankara 2014.
- DERİN, Haldun, *Çankaya Özel Kalemini Anımsarken 1933-1951*, Yay. Haz. Cemil Koçak, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1995.
- G. A., “Kolleksiyon Merakı”, *Ulus*, 28.03.1938, s. 5.
- İNAN, A. Afet, *Tarihten Bugüne*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 1970.
- KARINCALI, Ünal, *Cumhurbaşkanlığı Makamı Olarak Dolmabahçe Sarayı ve Atatürk*, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, İstanbul 2011.
- KONYALI, İbrahim Hakkı, “Atatürk’ü Büyüleyen İki Tarih Ayna”, *Tarih Hazinesi*, S. 2, (Aralık 1950), s. 80-82.
- KÖK, Elif, “Resam Vasili Vasilyeviç Vereşçagin’in (1842-1904) Çizgileriyle Timurlu Anıtları: Asya Kültürel Mirasının Belgeleneşmesi” *Art-Sanat*, S. 18 (2022), s. 263–294.
- KRAHL, Regina – AYERS, John – ERBAHAR, Nurdan, *Chinese Ceramics in The Topkapi Saray Museum, Istanbul: A Complete Catalogue Volume 3: Qing Dynasty Porcelains*, Sotheby’s Publications, London 1986.
- OKYAR, Osman- SEYİTDANLIOĞLU, Mehmet, *Atatürk, Okyar ve Çok Partili Türkiye: Fethi Okyar’ın Anıları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1997.
- ONUİK, Taciser, *Osmanlı Çadır Sanatı (XVII-XIX. Yüzyıl)*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2005.

- ORGUN, Zarif, "Atatürk Topkapı Sarayı'nda", *Türk Kültürü*, S. 223-224 (1980-1981), s.29-33.
- ÖZ, Tahsin, "Atatürk'ün Topkapı Sarayı Müzesi'ni Ziyareti", *Tarih Dünyası*, S. 23, (Nisan 1951), s.977-978.
- ÖZ, Tahsin, "Atatürk ve Türk Sanatları", *Belleten*, S.80, (1956), s. 585-598.
- ÖZ, Tahsin, "Ulu Önder Ata'nın 30. Ölüm Yıldönümü Dolayısıyla Sanat Varlıklarımıza Dair Görüş ve Direktifleri", *Belleten*, S. 128, (1968), s. 469-474.
- ÖZKAN, Süleyman, "Osmanlı Devleti'nde Eski Eser Koleksiyonculuğu", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, S.19/2 (Haziran 2004), s. 65-86.
- Saray Mutfakları / Matbah-ı Amire*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul 2014.
- SIÇRAYIK, Anılcan,- Türkmen, F. Nalân, "Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Sanatı Tarihi: Teorik Çalışmaları ve Araştırmacılarla Temasları", *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 9, (2022), s. 329-364.
- SIÇRAYIK Anılcan,- Türkmen, F. Nalân, "Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Sanatı Tarihi: Tetkik Gezileri ve Eser İncelemeleri", *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 10, Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı, (Ekim 2023), s. 168-202.
- SIÇRAYIK, Anılcan, *İstanbul'da Eski Eser Tahribi (1908-1938)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.
- ŞENOL, Barış, *Türkiye'de Arkeolojik Eser Koleksiyonculuğu*, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2021.
- TEKİN, Fatma Aytamur, *1869-1878 Yılları Arasındaki Tereke Kayıtlarına Göre Milas'ta Sosyo-Ekonomik Hayat*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla 2020.
- TOPUZLU, Cemil, *İstibdat Meşrutiyet Cumhuriyet Devirlerinde 80 Yıllık Hatıralarım*, Yay. Haz. Aykut Kazancıgil-Hüsrev Hatemi, Arma Yayınları, İstanbul 1994.
- TOSUN, Çiler Buket- ÖZSU, Arda Can, "Cumhuriyet Döneminin Art Deco Mobilya Tasarımları: Selahattin Refik Sırmalı ve Atatürk'ün Çalışma Odası", *Ankara Araştırmaları Dergisi*, S. 2 (2) 2014 Ankara, s. 216-235.

UŞAKLIGİL, Halid Ziya, *Saray ve Ötesi*, İnkılap ve Aka, İstanbul 1965.

Yalova Atatürk Köşkleri, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, İstanbul 1993.

Arşivler

Boğaziçi Üniversitesi Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi Dijital Arşivi-Aziz Ogan Koleksiyonu

OGNIZM0202706, (t.y).

OGNIZM0202708 (1928)

Cumhurbaşkanlığı Arşivi

536808 (t.y.).

537396 (18.02.1338)[1921].

537396 (18.02.1338/1921).

590576 (05.03.1931).

561598 (11.07.1931).

561598 (11.07.1931).

608520 (15.07.1931).

589894 (16.11.1931)

589993 (26.11.1931).

568866 (23.12.1931).

725333 (13.06.1938).

725333 (13.06.1938).

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi

30-18-1-1/14-37-3 (10.06.1925).

30-18-1-1/26-63-11 (20.11.1927).

30-18-1-2/2-15-22 (13.02.1929).

30-18-1-2/28-37-16 (17.05.1932).

30-18-1-2/34-14-19 (04.03.1933).

Elektronik Kaynaklar

https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_1893-1205-1

Gazete Koleksiyonları

Anadolu'da Yenigün, 08.01.1922.

Akşam, 25.06.1929.

Akşam, 20.04.1932.

Akşam, 13.07.1935.
Basiret, 24.02.1876.
Cumhuriyet, 24.06.1929.
Cumhuriyet, 07.07.1935.
Cumhuriyet, 05.07. 1936.
Cumhuriyet, 02.07.1936.
Cumhuriyet, 30.03.1938.
Cumhuriyet, 17.12.1938.
Hâkimiyet-i Milliye, 08.01.1922.
Hâkimiyet-i Milliye, 18.12.1929.
İkdam, 24.10.1920.
İkdam, 11.01.1922.
İkdam, 19.08.1939.
Milliyet, 01.02.1932.
Milliyet, 24.03.1932.
Milliyet, 15.04.1932.
Milliyet, 20.04.1932.
Milliyet, 01.06.1932.
Politika, 22.01.1930.
Son Saat, 10.01.1929.
Son Posta, 31.05.1932.
Tan, 02.07.1937.
Tan, 23.07.1937.
Tevhid-i Efkâr, 11.01.1922.
Ulus, 28.03.1938.
Vakit, 09.01.1922.
Vakit, 16.12.1929.
Vakit, 22.03.1930.
Vakit, 03.02.1931.
Vakit, 04.02.1932.
Yedigün, 04.09.1935.
Zaman, 07.07.1935.

“GAZI MUSTAFA KEMAL ATATURK AND TURKISH ART HISTORY: PORTABLE
CULTURAL OBJECTS (ANTIQUITIES)”

Abstract

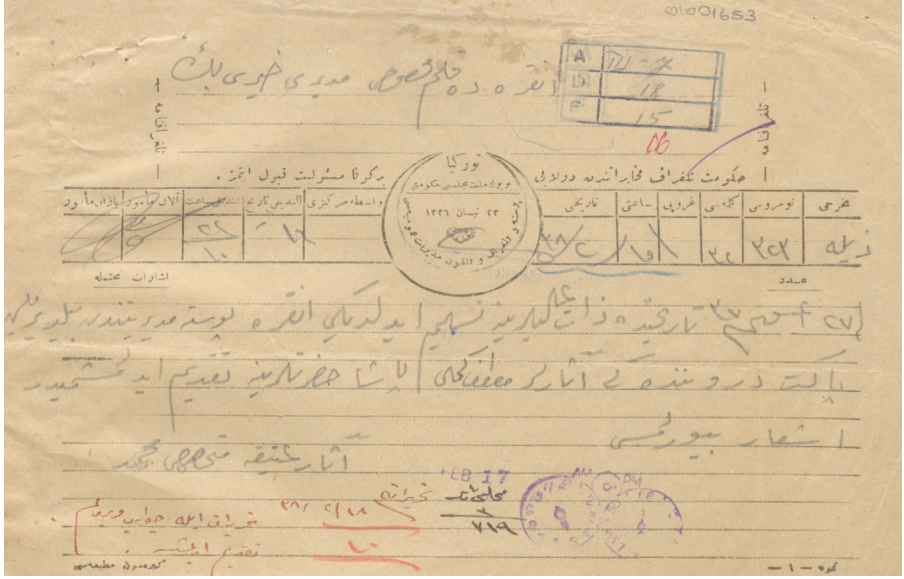
There have been various publications on Atatürk's interest in the history of Turkish art, museums and old buildings. However, there is no publication on his relationship with portable old cultural objects (antiques). The interest in collecting antiques as a part of decoration in Ottoman society started in the 19th century. In the Republic of Turkey, this turned into "collecting". Despite the efforts of the Ottoman Empire to prevent the export of antiquities abroad with the antiquities laws adopted by the Ottoman Empire, the export of ancient Turkish artifacts abroad could not be prevented, especially between 1912 and 1922, when there were constant wars in the Ottoman geography. This situation caused the loss of these artifacts, which would play the most important role in revealing the characteristics of Turkish handicrafts. In such a period, the relationship of President Gazi Mustafa Kemal Atatürk, who realized an important political transformation in Turkey, with portable Turkish cultural objects manufactured at least 100 years ago, which can be considered as "antiques" in accordance with the understanding of the period, forms the basis of this article. In the first fifteen years of the Republic, examples of antique collecting by political figures and people of various professions who held positions in society are given. Tahsin Öz, who was the director of the Topkapı Palace Museum between 1928 and 1953, says that it is understood that Atatürk felt a sense of peace among Turkish works of art. However, although Atatürk had a deep interest in Turkish history, it is quite remarkable that he did not have an antique collection to incarnate this interest. An examination of the probate records and museum artifacts reveals that some antique pieces were used for decorative and utilitarian purposes in the Çankaya Mansion. Some of these antiques must have come as gifts, some of them must have been transferred from former palaces, and a few must have been purchased from the market.

Considering the political and economic opportunities he had, it is interesting that President Atatürk was not a collector. He donated the antiques he received to museums. Thus, although he was an antiquities enthusiast, this interest should be evaluated in the sense that he wanted the public to learn Turkish history with material evidence rather than being a collector satisfying his personal tastes. This study, which examines Ataturk's perspective on antiquities and the characteristics of the antiques he owned, includes new findings and re-evaluations. The main sources of the article are documents obtained from the Presidential Archives and published for the first time, daily newspapers of the period and research works.

Keywords

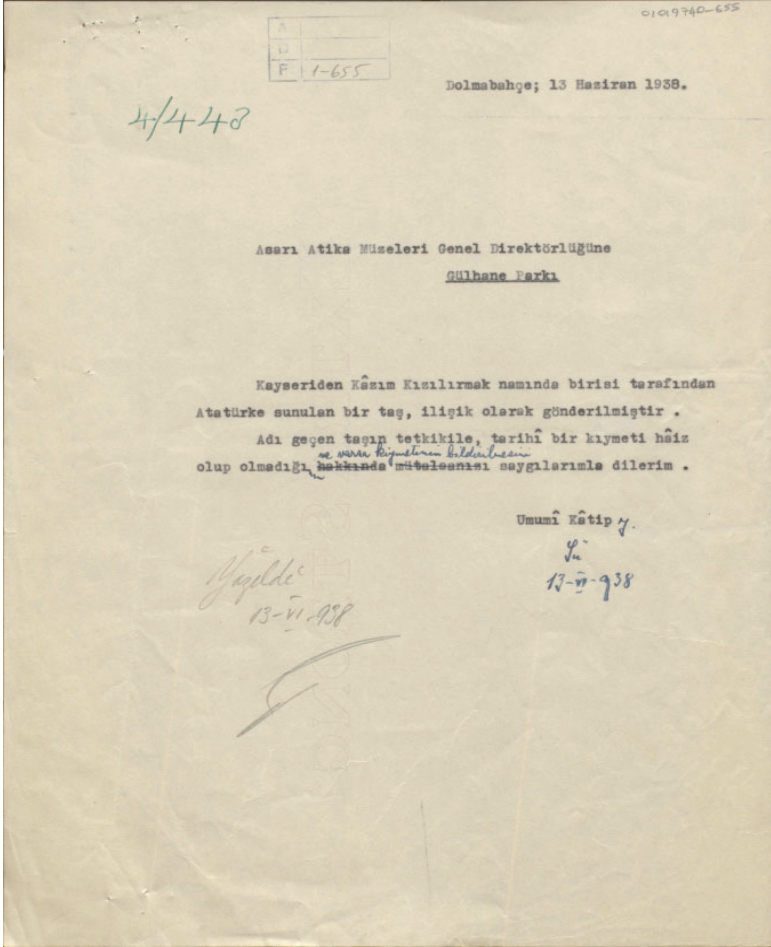
Atatürk, art history, Turkish art, museology, Topkapı Palace.

EKLER



Belge 1. Kendisini “Asar-ı Atika Mütahhasısı” olarak tanıtan Mehmet Beyin, henüz TBMM başkanı olan Mustafa Kemal Paşa’ya Tokat Zile’den bir paket içerisinde eski gönderdiği eserlerin Paşa’ya takdim edilip edilmediğini sorduğu telgraf.

Kaynak: Cumhurbaşkanlığı Arşivi, 536808 (t.y.).



Belge 2. Kayseri'den Kazım Kızılırmak isimli vatandaşın Atatürk'e sunduğu bir taş eserin incelenmesi için İstanbul Arkeoloji Müzelerine gönderilmesine dair belge.

Kaynak: Cumhurbaşkanlığı Arşivi, 725333 (13.06.1938).

01015024-360

T. C.
Maarif Vekâleti
A.A. ve Müzeler Dairesi
85504 Umumi
Hususi

Ankara: 11 / 7 / 1931

Hulasa: Gönderilen Kılincın
Müze'ye konulduğu H :

CUMHURBAŞKANLIĞI ARŞİVİ
Yor. No. : _____
Dos. No. : _____
Vesika No. : _____

Riyaseti Cümhur Umumî Kâtipliğine

2/7/931 tarih ve 4/392 sayılı tezkereleri cevabıdır:
Doktor Bekir ve Mustafa Beyler tarafından birinci U-
mumî Müfettişliğe tevdi edilerek Re'isicümhur Hazretleri
tarafından tetkik ve haiz olduğu tarihi kıymeti hasebile
Müze'ye konması tensip buyurulan ve tarafı âlilerinden gön-
derilen kılincın teşhir edilmek üzere Ankara Asarîatika Mü-
zesine teslim olunduğunu arz ve teşekkürlerime terdifen
derin hürmetlerimi teyit eylerim Efendim.

H. Z.

Maarif Vekili
Esat

E.
14 - VII - 1931
D.
4

47

A	4-3
D	80
F	1-356

Şü. 9/7/931
(Hangi daire evrakına cevap teşkil ettiğinin tasrihi rica olunur.)

Belge 3. Atatürk'ün I. Umumi Müfettişlik Merkezi olan Diyarbakır'da gördüğü bir kılıcı inceleyerek tarihi kıymete haiz olması sebebiyle Ankara Etnografya Müzesi'ne kazandırması sebebiyle, Maarif Vekili Esat Bey'in Cumhurbaşkanlığına teşekkürüne dair belge.

Kaynak: Cumhurbaşkanlığı Arşivi, 561598 (11.07.1931).



Fotoğraf 19. Formu ve yapısı itibariyle Atatürk'ü etkileyen ve yönlendirmesi ile Türkiye İş Bankası tarafından satın alınan Mevlîvi saat ustası Ahmed Eflâkî Dede'nin "11" sıra numaralı saati.

Kaynak: Türkiye İş Bankası Müzesi Koleksiyonu / 000050